

KRIVOKEČA, JUDITA

šifra "Besimantov"

BILA JE TO NAŠA BLANKA

Još od davnih 1930-ih godina, kada nas je naš dobri otac, u dugim zimskim noćima okupljao oko sebe, pričao nam je najradije o svom rodnom Tešnju. To su za nas bile neke daleke, nedokučive, ali neizmerno drage priče. Među mnogo imena iz svoje familije koju je spominjao, sjetio se je i male Blankice. "Najmlađa je. Ima samo deset godina, ali najviše batina dobi je. Ne sluša, vragolasta je" reče naš otac. Iz tih njegovih riječi kojima nije želio da je ocrni, no da je prikaže veselom, vedrom i bezbrižnom djevojčicom, meni od svih curica u Tešnju postade najdraža. Onda bi na kraju priča, da i svoju dušu zadovolji, uz laganu i zvonku primtamburicu, pjevao stare narodne, gradske i španjolske pjesme, a mi bi tada sa oduševljenjem oko njega igrale kolo. Ponekad bi i majka zaiigrala sa nama, ali najčešće bila joj je radost da nam veće obogati prinošenjem lijepih poslastica na sto. To su prijatni i nezaboravni kućni doživljaji u malom srpskom selu Lišci-Palanci. Tamo gdje su noći puste i gdje se nad vilajet rano spusti mrak.

Bilo je izgleda suđeno da se već iduće godine na samrti naše pokojne bake Rahele Albahari sretnemo sa Blankicom u Malom Alifakovcu u Sarajevu. Susret sa njom je za mene bio velika radost. A ona nas je tako pogledala, kao preko oka, i izgubila se. Ali već sutradan počela nas je voditi u šetnje po gradu. Naš tri sestre Flora, Rahela i ja, kao jaganci išle smo za njom i u strahu da se ne izgubimo svaku njenu riječ dobro smo slušale. Njen glas je bio strog, ali iza njega išao je i jedan blagi osmjech koji je sve ublažavao. Ta mršava, visoka curica, tanjušnih i dugih nogica i bezbroj kovrči na glavi, vitlala nas je ispresjecanim gradskim ulicama. Nije nas bilo strah, jer je svojim odlučnim, iako dječjim stavom, ulijevala veliko povjerenje.

Odjednom, našosmo se pred nekom neobično građenom zgradom, gdje puno svijeta ulazi. Reče: "Idemo u pozorište!" Veliki stakleni lusteri, crvene duge zavjese i mnoštvo svijeta obesкураžilo me je. A tek kad se svjetla ugasiše dreknula sam u sav glas. Svijet se počeo okretati. Došao je jedan u crno obučen dječko i izveo nas van. Blanka i moje starije sestre izvikale su se na mene i užurbano i ljutito krenule kući. Ja uplašena, i bez krivice kriva, kaskala sam kao čuko za njima.

Sutradan, opet na našoj Blanki bio je vedar ali ozbiljan, strog pogled. "Sada te vodim kod strica gdje ćeš sigurno dobiti lutku i nemoj da mi kenjkaš" reče ona i krenusmo. Poslije malo hoda stigosmo u jednu veliku radnju sa čijeg plafona je visilo bezbroj raznih lutaka. U prvi mah pomislih da hodaju po plafonu. Ne zna se koja je ljepša: crne, plave, sa prekrsnim haljinicama. "Bože, koja će biti moja?", pomislih. U tom momentu pojavi se naš

stric Aron S. Albahari. Mi ga poljubismo u ruku, a on nas svaku uštinu za obraz. Bilo je tu silnih igračaka, ali ja samo gledam u nebo. Uto, stric reče: "Ti sigurno želiš bebu?!". Šutila sam i odmah spustih glavu na pod. Sa kesicom bombona i lutkom koju je on odabrao, krenule smo kući. Blankica, sretna što nam je tu radost priuštila, užurbano nas vodi kući i stalno ponavlja "Jesu li lijepe lutke?".

Ušle smo u kuću moća drugog strica Albahari Gedalje, kod koga smo i odsjeli i gdje još uvijek u zadnjim trzajima bitiše naša baka. Ja prva uzletih uz stepenice s riječima "Mama, vidi divnu bebu!", ali me pametna, obazriva Blankica uhvati za leđa i reče: "Baka nam umire, budi mirna!". U tu kuću stalno su dolazile komšije i familija, da odaju posljednji pozdrav našoj dobroj baki. Na posljednji pozdrav dolazili su svi sarajevski Jevreji, jer je naša baka još davnih godina, prije I svjetskog rata, kao pobožna Jevrejka boravila dugi niz godina u Izraelu, tada zvanom Palestina. Zato nas je Blankica najčešće vodila preko puta, u kuću strica Šabetaja i strine Rene. Tetka Rena, kako smo je zvali, rado nas je primala. Sa njihovom djecom smo se igrali. Na stolu je bilo bombona, čokolade i kikirikija, koji ja jedem prvi put u životu i jako mi se dopada. Grabila sam kikiriki, a Blanka mi, onako diskretno, reče: "Nemoj puno uzimati, sramota je!", našta plemenita tetka Rena reče: "Uzmi sve" i spusti sav kikiriki u moj džep, što sam dugo i dugo pamtila.

Jedno jutro, ispred stričeve kuće, kao strelom pokošen pao je jedan dječko. Počeo lupati nogama i rukama po asfaltu, a iz usta nadirala je pjena. Prolaznici su zagledali. Odjednom, pojavi se Blanka sa ključem u ruci. Razgrnu masu, spusti se i dade dječku ključ u ruke. Za nepuni minut on dođe sebi, a ona ozlojeđena na prolaznike uzviknu: "Što se okupljate! To je Mašan. Ima padavicu!" Svijet je sa oduševljenjem gledao razborito dijete i razišao se.

Još malo preostalog vremena u Sarajevu provodili smo u strmom Alifakovcu gdje smo se klizali na nekim drvenim klizaljicama. Bakin ispraćaj i šahranu nismo mogli sačekati, krenuli smo u našu Palanku. Mršavo, duguljasto lice naše bake sa dubokim plavim očima toplo nas je, posljednji put, pozdravljalo. Ljubila sam njenu mršavu, dugu, venama izbraždanu ruku, a neki čudan strah i jeza obuzimali su moju dušu. Kroz nekoliko dana naša je baka preminula.

Po dolasku u moju mirnu i dragu Palanku dugo sam se podsjećala na sve doživljeno u tom velikom gradu - moje bake, stričeva, tetaka, a najviše te čudesne Blanke. Kako sam odrastala željela sam da je oponašam. Ali, tu upornost, odlučnost, brzo i logično reagovanje, a uz vedri humor nisam mogla postići.

Prolazile su godine. Više se nikad sa Blankicom nismo sreli. Onda je obilazak udaljene familije, pa i dopisivanje bila rijetkost.

Blanka je u međuvremenu stasala u lijepu, vrijednu srednjoškolku, sa najboljim uspjehom u I ženskoj gimnaziji u Sarajevu. Tako energična, duhom snažna, vedra osoba, u starijim razredima gimnazije osvojila je dušu i srce tekođer najboljeg

gimnazijalca Ferušić Adema. Ta velika, istinska ljubav među njima uvijek je bila se udajom za voljenog kolegu pred sam rat 1941. godine. Družeći se, a i živjeći sa Ademom, Blanka usvaja ideologiju pravog komunizma i ostaje mu, isto kao i svome Ademu, vjerna do kraja života.

Pošla je 1941. godina. Već u prvim danima, jula 1941. godine, ustaše nas tjeraju u logor. Moj otac želi da bježi u Tešanj, misleći da će se tamo negdje uz poznate Muslimane, posebno Adama Mešića, bogatog trgovca, gdje je kao kalfa radio, spasiti. Ali to nam ne uspijeva, jer već sutradan nas sprovode u logor u Bosanski Petrovac. Iako se, uz strašne nastupajuće ratne dane koje ni naslutiti nismo mogli, završava prvo razdoblje našeg bezbrižnog i lijepog života.

Blanka je 1941. godinu dočekala u Sarajevu, u Malom Alifatovu 10. Iz iste, roditeljske kuće, protjerana je skoro cijela njena porodica u logor (roditelji i troje braće sa familijama). Brat Nisim i Avram uspijevaju se prebaciti u partizane, ne samo kao miesto gdje je u to vrijeme bio jedini spas za Jevreje, nego kao napredni omladinci i komunisti. Treći brat Sami, zarobljen kao oficir jugoslovenske vojske, provodi rat u logorima Njemačke, naravno krijući da je Jevrej.

Pukim slučajem, zahvaljujući boravku u podrumskim prostorijama, Blanka i njen suprug nisu otkriveni. Borave ilegalno u Sarajevu, u namjeri da se što prije prebace na slobodnu teritoriju. Dalji život za njih postaje nesnošan. Policija traži za njima. Njen suprug, boraveći u vlažnim podrumskim prostorijama i bez pravilne ishrane, oboljeva od tuberkuloze. Blanka, uz veliki rizik, obučena u zar i dimije izlazi u grad radi nabavke bar malo hrane i lijekova. Uskoro, iznuren otvorenim kavernama, Adem umire. Veliku pažnju i ljubav za svog teško bolesnog supruga, nesebično, kako je to samo Blanka znala i umela, pružala mu je do kraja njegovog života, uz datu riječ da nikad nikog više neće voljeti, što je i održala.

Neostvarenu želju supružnika da zajedno krenu u rat i da se bore protiv fašizma, Blanka ostvaruje sama, u čvrstom ubjedenju i želji da na bojnopolju doprinosi za oboje. Put do slobodnog partizanskog Immana bio je naporan i opasan. U zaru i dimijama, sa Baš-čaršije prešla je pješice do Vrela Bosne i sakrila se u zakazano kukuruzište. Put do Vrela Bosne i skrivanje u kukuruzištu dva dana i dve noći za Blanku je bilo teže i strašnije, nego sve buduće što je preživjela u ratu. Strah i pomisao: evo ga, hvata me za leđa i viče "Ti si Blanka, majku ti čifutsku-komunističku" razdirao joj je grudi. I onda, kada je već potpuno izgubila nadu, a povratka nazad nema, pojavi se ilegalac sa Ilidže živko Tošić. Tada je, poslije potpuno izgubljene nade, zlatno sunce obasjalo jednu Blanku.

Sposobnost, hrabrost, vedrina, ljudska bliskost sa svim borcima, bez obzira na položaj i obrazovanje, dovelo je Blanku vrlo brzo do jednog od najodgovornijih zaduženja u vojsci. Postala je najsposobniji šifrant u štabovima krajiških jedinica, a potom šef šifrantske grupe u V krajiškom korpusu.

Prošlo je dugo i dugo vremena. Susret sa Blankicom, kako prije rata, tako i u ratnom vihoru nisam više spominjala.

I tako, negdje u proljeće 1945. godine, krećući se centrom mog rodnog i tada slobodnog Sanskog Mosta, zaustavi se ispred mene jedan vojnički džip. Iz njega užurbano, usplahireno, sa osmijehom na licu iskoči visoka, crna partizanka. Zagrlji me i upita: "Kako se zoveš?". Nisam stigla ni izustiti svoje ime, a ona reče: "Ti si moja rodica". Bila je to opet odvažna Blanka Albahari. Čudno je da je moj dječji i davno viđeni lik u njenom sjećanju ostao neizbrisiv. Počela sam evocirati uspomene. Saznavši da su mi roditelji živi i da su u Sarajevu, pohitala je ka njima. Radosti i oduševljenju nije bilo kraja. Pošto se jako žurila, Blanka nas je brzo napustila.

I opet se naše veze potpuno brišu. Padaju, oslobadaju se grad za gradom. Dolazi konačno i jedva čekana ta naša sloboda. Okupljamo se svi preostali Albahariji u našem dobro poznatom i rodbinski vezanom Sarajevu. Tu je i naša Blanka. Sada, kada kao borci, pobjednici ulazimo u naš i do tada voljeni grad. Blanka je i ranjenog ali i ponosnog srca koračala njegovim ulicama. Ovak čudan, nesvakidašnji pobjednički zanos i radost zaljećuju, brišu rane, pa i Blanka gordo i sa usklikima na sred grada igra Kozaračko kolo. I ovaj naš drugi ratni susret u centru grada, u masi naroda i vojske, bio je dirljiv i drag. Ona me zagrlji i reče: "Živa si!".

Dolazimo u naš grad i strmi Alifakovac. Naše kuće se naziru: lijevo je strica Gedalje, desno strica Šabetaja, a pored nje u dikmi kuća Blankinih roditelja. Ko li je u našim kućama? Naši sigurno nisu, jer su negdje na krvavim poljima logora ostavili i svoje živote. I razmišljajući tako orno i zloslutno, ulazimo prvo u kuću strica Šabetaja. Na našu veliku radost nalazimo tetku Renu, njenu kćerku Bukiou i sina Leona. Njih troje su sve do 1942. godine bili u svojoj kući. Leon, tada dječko od sedamnaest godina, je dve godine rata proveo na uskom, trokulastom, zaklonjenom dijelu tavana. O toj storiji ne treba ništa da se kaže, sama o sebi govori. Usljed stalnog hapšenja i odvođenja u logor dalji život u Sarajevu bio je nemoć. Zahvaljujući komšinicima Logo Veri uspijevaju se prebaciti u Split. Strica Šabetaja uhvatili su negdje u gradu, još u prvim danima rata. Nije se vratio, niti se zna gdje i kako je svoj život okončao. "Krenuo je, jedan, u templ da se moli Bogu" kroz suze govori tetka Rena, "ali se nikad vratio nije". Za svoje ostale ukućane ništa ne znaju. Svaki sekund, svaki minut iščekuju na prozorima i to uznemiruje, duša im se razjeda. "Dok je bio rat", kaže tetka Rena "nismo se toliko uzbuđivali. Znali smo da rijetko neka vijest može da procuri, a da je neko živ nada je uvijek postojala. Sada, kako dani odmiču, a glasova nikakvih nema, tuđa je sve veća i veća."

Naša tanka, mršava, sad već potpuno sijeda tetka Rena mene ne prepoznaje. Ali njeno toplo, ljudsko biće prihvata nas kao najrodnije. U njenom zagrijaju vraćam se u nekad našu divnu

mirnodorsku prošlost i strasno želim opet naš zajednički
familiaran susret.

Zapanjujemo se slušajući njihove ispovijesti u toku tog
četverogodišnjeg rata i u mislima zaključujemo da je naš vojnički
život, sa izuzecima okršaja i borbi, bio puno i puno snošljiviji.
Mi smo bili vedri, veseli, u duši puni sebe i uz pjesmu i radost
provodili ratne, vojničke dane. Koliki strah, poniženja i krajnjih
snishodljivosti doživljavali su ti internirci i logoraši i to,
uglavnom, od najnižeg ljudskog sloja, dotadašnjih skitnica,
propalica i lopova.

Poslije dužeg vremena saznaje se tragični, a djelomično i
radosni bilans ove, jedne od hiljada jevrejskih porodica. Sa suzama
radosnicama dočekala je stara i iznemogla majka Alberta, Morica i
unuka Melvija. Sa tuгом i nezacijeljenom ranom na srcu otpratila je
u viednost supruga Šabetaja, sina Jakoba, snaju Finu i miljenika
sina Arona.

Finu su Nijemci strijeljali 1941. godine u Čačku, a Jakob
koji je radio kao pravnik u pošti u Čačku je poginuo 1941. godine na
Zelendori kao partizanski komesar. Malog četverogodišnjeg sina
Melvija sačuvala je do kraja rata plemenita srpska seljanka
Ljeposava Bojović iz okoline Čačka. Aron je kao borac, partizan
poginuo na Igmanu. Albert je, opet zahvaljujući Logo Veri, izbjegao
u Split, a nastariji sin Moric bio je u zarobljeništvu u Njemačkoj
kao vojniki, naravno skrivajući da je Jevrej.

Blanka, puna bola i zebnje, pita za svoje ukućane. Niko još
nije došao. "Tamo su muhadéri"- reče teka Rena. Blanka ipak, sa
tuгом i bolom, ulazi u svoju roditeljsku kuću. Tu su nezaboravne
uspomene na cijelu veliku familiju. Tu su i suzne, plačne uspomene
na kutak u kući u kojem je teško provela posljednje dane sa
suprugom. Brata Nisima sretala je u partizanima, dok za Avrama zna
da je poginuo u V neprijateljskoj ofanzivi, na Sutjesci. Sami se
vratio iz zarobljeništvu, a roditelji i ostala braća nisu se iz
logora vratili. Sve te teške, bolne uspomene djelimično ublažava
nase zadovoljstvo i ponos radi herojske pobjede nad fašizmom. A
zajednički život u kruhu svojih ratnika, bar prividno baca u
zaborav sve bolno u ovom ratu doživljeno.

U kući strica Gedalje su muhadéri. Naši su svi otjerani i
vratili se još nisu. Kuća je opustošena i opljčkana. Tužne i bez
riječ silazimo niz Alifakovac, svako ide u svoj drugi, ratni dom-
jedinicu, i tek 1946. godine, po demobilizaciji, srećemo se ponovo
u Sarajevu. Polako, svakim danom u Sarajevo su pristizali sa raznih
strana mnogi sarajevski Jevreji. Najčešći susreti bili su na
ulicama i to uglavnom u centru grada. Naši, preživjelih Albaharija
vrlo je malo. Stiglo je pet-šest porodica i to uglavnom samo po
neki iz porodice. Došao je Sami Albahari sa porodicom, Josip
Albahari, Aron S. Albahari, David Albahari sa porodicom, dr Avram
Albahari i brat Moric sa porodicom, Nisim Albahari i Sami Albahari.

U još neorganizovanom i od rata još uvijek zbunjenom
Sarajevu pokojni dr Avram Albahari pored radosti što ga vidimo među
nama, iako samo sa bratom od svoje osmočlane porodice, kao doktor
došao nam je kao melem na ranu. On nas je sve ljekarski, ljudski,
humano i bratski vraćao u život. Posebnu bratsku pažnju posvećivao

je i Blanki sve do kraja svoga života. Veliko ljudsko hvala pokojnom dr. A. Albahariju, i ovim putem želimo svi preživjeli iz familije izraziti zahvalnost, kako bi njegov humani ljudski lik bio zauvijek obilježan.

Sada polako nastaje naše treće, opet mirnodopsko razdoblje i život u voljenom gradu, ali, za razliku od onog prvog, mnogo sadržajnije i u svemu drugačije, na koje se polako privikavamo. Ja, sa roditeljima, živim u kući strica Gedalie, i pohađam gimnaziju. Blanka radi i dalje uči. Rjeđe se srećemo. Svi smo zauzeti svojim poslijeratnim zadacima, učenjem, obnovom i izgradnjom porušene zemlje. Danonoćno smo na ulicama grada. Kopamo, dižemo ruševine. Ranim jutrima uz bezbroj opjevanih graditeljskih stihova kao: "Krampe, lopate - to nam je parola, porušeno Sarajevo izgraditi se mora", slijedale su se kolone mladih pa i starijih da doпрinesu uređenju i obnovi svoga grada. Nemamo vremena za odmor. Sretni smo što smo u svojim domovima, naravno ne u onim predratnim jer ti su uglavnom porušeni, spaljeni. Presretni smo kada najzad onako umorni i pospani legnemo u krevet da spavamo.

Kao i uvijek, Blanka je svugdje prednjačila. Uvijek je za pomoć, savjete i toplu riječ imala vremena, ali i za ljudski, taktički prekor, ako je to potrebno. Ipak, Blanka postaje postepeno usamljena. Svi su, na neki način, svoj lični život sredili. Mjesto pokojnog supruga niko ne može da zamijeni. Zadatu riječ svom voljenom druđu u vjernost do groba neće i ne može da pogazi. To istinski i osjeća, te joj ta obaveza nije ni teška.

Što se od rata više udaljavamo, to sve više nestaje, blijedi zajednički, drugarski život. Svako se okreće svojoj porodici, a Blanka i dalje ostaje sama. Slobodne dane provodi u čitanju, putovanju i u užem krugu ratnih drugarica. Svoju braću sa familijama, također, ne želi opterećivati sobom. Nasretnija je kada u momentu tuđe i usamljenosti dođe tetki Reni. Tu bi po cijeli dan provodila, sjedeći kraj prozora sa tetkom Renom i gledajući niz Alifakovac. Ko zna kakve su se bolne i tužne uspomene nizale tada u njenoj glavi, ali nikog s tim nije opterećivala.

I ja sam tu. Kad god stignem sastajemo se bilo kod nje ili kod mojih roditelja u Alifakovcu. Tada bi obavezno skuhalo nešto od naših jevrejsko-španjolskih specijaliteta: pastel, gvajvus inhaminadus, arosdileći itd.

Meni je, ipak, bila najdraža mala vikend-šetnja u selo Doblada do njene skromne vikendice-bajte. Svaki od tih izleta bio je nezaboravan. Sam put od željezničke stanice u Blažuju kroz selo, a uz riječicu Blažujku, bio je pravi doživljaj. Brza, bistra i čista riječica sa mnogo drvenih mostića stalno me je podsjećala na rijeku Zdanu u mojoj rodnoj Sani. Usput, seljaci su nas pozdravljali i svračali kući. Tada sam se, iako sam znala da se Blanka u svakoj situaciji zna i može prilagoditi, sa, čuđenjem i zadovoljstvom iznenadila. Njen prislan nastup, žargon veoma blizak seoskom izdovoru i teme koje sa njima vodi, oduševljavale su domaćine. "Nije to, bona, tako, ma nemoj Ti mene u to ubjeđivati. Brajko moj, što Ti ja kažem tako Ti je". Bile su to često riječi upućene ukucantima Blažuja, Na polasku, Blanka bi pitala "Kad ja ono trebam doći kod Ivoq djeteta na francuski, njemački?". Blanki nije bilo

teško satima sjediti sa dječom Blažuja da im u tim teškim stranim jezicima što više pomogne.

Poslije lagane i prijatne šetnje kroz selo stižemo do Blankine vikendice. Mala, drvena, prizemna brvnara na brežuljku iznad potoka uvijek nas je toplo primala. To je prava "kućica u oviječju". Klupica i stolić pod nižom kamenom brinom i veliki hrast iznad glave, uz svježu izvorsku vodu, bio nam je prvi osvježavajući odmor. Blanka bi otvorila ulazna vrata, gde bi nas dočekao niski, mali trijem. Skuhala bi kafu i najčešće bi nas poslužila rahatlokomom. Kad se odmorimo, obično bismo sišle u bašticu i, u zavisnosti od godišnjeg doba, najeli se voća. Svoju baštu je uredno njegovala. U njoj je uživala.

Tek poseban doživljaj pružao je svaki put ulazak u minijaturnu četvrtastu sobicu. Sa desne strane vrata je mali, blistavo čisti fijaker-šporet. Na njega jedva da stanu dve omanje šerpe, ali on je stalna uspomena na naše rano djetinjstvo i time je najdraži. Ispod njega je, kao po koncu, naslagano isjeckano pruđe, male dvozdene mašice i u donjem uglu zemljana ručica sa poklopcem. Sa desne strane je omanji prozorčić. On gleda na izvor, a zastrt je domaćom tkaninom, svilom izveženom. Pod prozorom je drvena palača, širine uskog kreveta, veoma niska, skoro pri zemlji. Ona je takode bogato prestrta bosanskim tkaninama. Na njenom drvenom zaglavlju, koje se prostire cijelom dužinom palače, bogata je somotno-čipkana prostirka. Iznad palače, na zidu, drvenim gredama okačena je bosanska narodna nošnja, seoska vunena torbica, rukavice i crveni muški jahorinski šal. U drugom kutku je mali četvrtasti stolić i dve šamlije, toliko da se samo sjesti može. Iznad stolića u visini dohvata ruke ugrađena je seoskom rukom izrezbarena stalaža. Na njoj je poredano staro bakarno posuđe, avan, pegla i svijećnjaci. U kraju, tačno za vratima, smještena je takode lijepo izrezbarena drvena vučija-burilo, iz koje Blanka zimi zahvata vodu. Iznad stolića visi oveća petrolejska lampa, jer Blanka u kući nema struju i ne želi je imati. Pod je zastrt crveno-šarenim ćilimom. Cijeli sobičak odiše mirom, spokojom i toplim bosanskim dahom.

Opčinjena sam i pitam je: "Odakle Ti ta ideja i gdje si sve to pronašla?". Ona tužno pogleda, sa poluosmijehom na licu, reče: "Ideja je sama došla, a znaš, Juco, naj sretnija sam kad se mislima i ambijentom vratim u svoju davnu prošlost. Sve je to, uglavnom, iz mog Tešnja. Ima nešto i roditeljsko i od mog supruga". Nisam imala snage ma šta da izustim. Duša mi se stegla i pomislih: "Jadna moja Blanka". U tom momentu za kućom je, iz svog psećeg zdanja, zalajao Blankin crni Rex što je cijeloj priči davalo još tužniji ton.

Često sam se pitala zašto je Blanka toliko emotivno vezana za prošlost?! Ali kako su godine odmicala sve više sam nalazila razumijevanja za njen stav. Mnogi su svoje davne uspomene zamijenili novim životom, te je prošlost polako padala u zaborav. Za Blanku je i sama pomisao na takav život bila apsurd, jer datu riječ svome suprugu u ranoj mladosti nije mogla pogaziti.

U toj maloj, nesvakidašnjoj kućici bilo je i lijepih i nezaboravnih trenutaka. Pravi doživljaj i najveća radost za Blanku bila su okupljanja njenih predratnih i ratnih drugarica u tom malom, pitomom kutku. Onda je Blanka bila u svom ambijentu. Sprema gozbe i komanduje ko će šta raditi. Svakom će često šaljivo

dobaciti, a meni bi znala, onako rodbinski, prišiti: "Ti mala šuti". Izgleda da me je još uvijek pamtila kroz onu zbunjenu seosku curicu, davnih godina u Alifakovcu.

A godine su poodmicale. Blanka je već duže u penziji. Sada češće dolazi meni u Alifakovac i već sa stepenica bi mi govorila: "Juco, je li gotov pastel?". Časkale bi do kasno u noći. Nije htjela noćiti, jer bi to za nju bila neprospavana i tužna, plačna noć. Alifakovac je za nju sada već potpuno pust. Već duže vrijeme nema tetke Rene, nema tetke Lune i strica Dave (mojih roditelja). Odavno već nema njenih najbližih i još desetak jevrejskih familija iz Alifakovca.

Često bi se srele na ulici. Tada bi sa njom morala ići na kafu. Uvijek bi pitala: "Ma, reci mi gdje hoćeš da sjednemo". Ulicom bi nas susretalo mnoštvo njenih prijatelja i sa svakim bi pomalo časkala. Ali njoj za razgovor i razmjenu misli nisu trebale silne price. Sa dve sažete i razumne rečenice svakom bi bilo sve jasno. Blanka je uvijek bila lijepo i elegantno obučena.

Približavaju se, iako po godinama rano, dani njene bolesti. Ja više nisam u Sarajevu. Zakrećenje krvnih sudova rapidno napreduje. Blanka počinje gubiti moć koncentracije, saobraćanja sa ljudima, a veoma brzo, nažalost, i mogućnost kretanja. I opet, po ko zna koji put u životu, dosledno samo njoj, da ne bi bila na teretu familiji, odlazi u starački dom. Taj potez sprovodi sama, da bi se tek po smještaju u dom svima javila. Moj brat je često posjećuje, ali ona nije više ona Blanka. Postaje pomalo i agresivna. Ta tuđa, nepoznata prosječna ljudska sredina to ne shvata i stvara joj nelagodnosti.

Vrlo brzo, aprila 1991. godine u Bosni otpočinje teški nacionalistički rat. Srećom i sticajem okolnosti Blanka uspijeva da se sa ostalim sarajevskim jevrejima prebaci u Beograd. Ovdje je dobro primljena i sa ostalim jevrejima smještena u hotel "Tamiš" u Pančevu. Poslije strašne gladi, granata koje lete oko i po domu, te sudbinske neizvjesnosti u Sarajevu, ovdje je prelijepo, shvata ipak Blanka. Ona živi u nadi da će u svom malom udobnom jednosobnom kutku i uz pomoć ljekara živjeti lijepo, dosljedno čovjeku. Iako već dosta pomućenog razuma, u razgovoru o događajima u Bosni, za čudo, nije nikog optuživala. Samo bi rekla: "A šta ćeš. Tako je moralo biti". I Blanka je bila svjesna da već odavno u Bosni tinja zapaljena luča mržnje koja, u stvari, 1945. godine nije ni ugašena.

Njena neizljeđiva bolest rapidno raste. Već manje razumije, pa se ponaša nekontrolisano, a i ova, nažalost, izbjeglička sredina to ne razumije i postepeno se distancira od nje. Bilo je to bolno gledati. "Smogni snage, Judita! Ne smije Ti biti ništa teško", govorila sam sebi. "Nahrani je, operi, obuoi je. To Ti je ljudska, humana i familijarna obaveza".

U tim, za nju teškim, posljednjim danima jedina radost joj je bila da joj pružim kafu i upalim cigaretu. Tada bi onaj vedri plamićak u oku Blankinom opet zablistao. Ona bi me toplo gledala i uz jedva razumljiv izgovor šaputala: "Moja Juca".

Već je dosta izgubljena. Zahvaljujući jevrejskoj opštini i Dr Robu upućuje se u bolnicu u Pančevu. Sva objašnjenja da će se u bolnici oporaviti i vratiti u hotel nju ni malo ne tješi. Ona je

već sama shvatila svoj životni put. Na momente, ipak, dolazi sebi i pita gdje je. A nama koji smo često uz nju, našem dobrom Aronu Albahariju, mojoj sestri Raheli i meni bolno i teško je govoriti jedno, a znati za drugo.

Uskoro je Aron, taj nesebični i plemeniti dječko, i ja vodimo u Gerontološki centar na Bežanijskoj Kosi jer drugog izlaza nije bilo. To je moderan, uredan dom sa savjesnim osobljem. Sretni smo što će Blanka svoje posljednje dane provesti čista i uredna. Aron je sve što je radio za Blanku radio savjesno ne samo po službenoj dužnosti, nego i po rodbinskoj što je za pohvalu.

Obilazila sam je često. Sad je već uzimala samo tečnu hranu i to na slamku. Pitam je ponekad: "Blanka, ko sam ja?". Teško i polurazumljivo rekla bi "Ju-ca",. Ja je milujem i pričam joj u nadi, a u nekom ubjeđenju, da ponešto i razumije. U sobi kažu da ništa više ne govori. Samo doziva majku. Po doktorovim objašnjenjima znala sam da je njena životna staza već skoro ugašena.

Na pet dana pred njen posljednji dan posjetila sam je. Ležala je mirno, poluzatvorenih očiju. Jedan dio soka klizio je polako, polako niz njeno predsmrtničko grlo, a drugi iz usta niz vrat. Pretpostavljala sam da je posljednji put gledam, jer sam morala putovati.

I, nažalost, naša draga Blanka otišla je u svoj mir i spokoj, svojoj dobroj majci koju je često dozivala i kojoj se posljednji dan na put spremala.

Njena usamljena kumka, dok me snaga drži, biće moja briga.